

PIEKSÄMÄEN OMAISHOIDON SÄÄNTÖKIRJA 2019

Seija Anttonen

Rauni-Maaria Kesälahti

Etelä-Savon maakunta- ja sote-uudistus, omaishoidon työryhmä.

Pieksämäen perusturvalautakunta hyväksynyt 14.1.2019

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
Omaishoidon palvelulupaus omaishoidettavalle ja omaishoitajalle	3
Keskeiset käsitteet	3
I OMAISHOIDON TUEN ASIAKKAAKSI TULO	4
Arviointi- ja valmennusjakso	5
II ASIAKKAANA OLO	6
Viranhaltijapäätös	6
Omaishoitosopimus	6
Hoitopalkkion määräytyminen	7
Keskeytykset hoitopalkkion maksamisessa	7
Asiakasmaksut	8
Asiakassuunnitelma	8
Omaishoitajan lakisääteinen vapaa	9
Muu virkistysvapaa	9
Omaishoidon palveluseteli	10
Omaishoitajan valmennus ja koulutus	10
Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset	10
Eläke- ja muu vakuutusturva	11
Sijaishoito toimeksiantosopimuksella	11
Perhehoito	11
Päivä- ja iltaparkkihoito	11
III ASIAKKUUDEN PÄÄTTYMINEN	12
SÄÄNTÖKIRJAN SEURANTA JA ARVIOINTI	12
LIITTEET	13
Liite 1 Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937	13
Liite 2 Omaishoidon prosessikuvaukset	18
Liite 3 Omaishoidon teesit	20

JOHDANTO

Tämä sääntökirja sisältää tietoa siitä, miten Pieksämäki järjestää, tuottaa ja toteuttaa omaishoitoa tukevia palveluja. Sääntökirjassa kuvataan omaishoidon tuen toimintamalli, omaishoidon tunnistamisesta omaishoidon päättymiseen asti sekä sitä tukevia käytäntöjä. Lisäksi sääntökirjassa linjataan yhtenäiset periaatteet omaishoidon toteuttamiseen. Sääntökirja turvaa yhdenvertaiset, yhteneväisellä tavalla koordinoitua ja kustannusten kasvua hillitsevät palvelut ja luo perustan kaikkien osapuolten oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Yhteinen sääntökirja tulee voimaan alueellisesti myöhemmin.

Sääntökirjassa noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja asetuksia:

- ❖ Laki omaishoidon tuesta (937/2005)
- ❖ Laki omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (511/2016)
- ❖ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- ❖ Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (3.8.1992/734)
- ❖ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- ❖ Omaishoidon tuki, opas kuntien päättäjille. STM:n oppaita 2006
- ❖ Kuntainfo 6/2016: Omaishoitoa koskevaan lainsäädäntöön muutoksia 1.7.2016 alkaen
- ❖ Kuntainfo 5/2017: Omaishoidon tuen hoitopalkkioiden indeksitarkastukset 2019

Omaishoidon palvelulupaus omaishoidettavalle ja omaishoitajalle

Omaishoitoperheet ovat yhdenvertaisia ja osallistuvat palveluidensa suunnitteluun sekä arviointiin. Omaishoitoperheille turvataan yhdessä sovitut, oikea-aikaiset ja yksilölliset tuen muodot.

Keskeiset käsitteet

Omaishoito on elämäntilanne, jossa sairaus ja vammaisuus, auttaminen ja tukeminen sovitetaan eri tavoin koko perheen elämään. Omaishoitotilanteessa sekä hoidettava että hoitaja, koko omaishoitoperhe, tarvitsevat tukea. Omaishoitoon liittyy aina elämänmuutos, jonka perheenjäsenen sairastuminen tai vammautuminen aiheuttaa (Omaishoitajaliitto). Omaishoitajaksi soveltuu henkilö, jonka hoidettava on hyväksynyt hoitajakseen sekä joka oman terveytensä ja toimintakykynsä sekä elämäntilanteensa puolesta soveltuu tehtävään. Omaishoitajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt.

Omaishoidon tuki on määrärahasidonnainen lakisääteinen kaiken ikäisten sosiaalipalvelu, jonka järjestämisestä vastaa kunta/kuntayhtymä. Omaishoidontuki koostuu omaishoitajalle maksettavasta palkkiosta ja yksilöllisesti suunnitelluista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Omaishoidon tuki myönnetään pääsääntöisesti toistaiseksi, mutta erityisestä syystä se voidaan myöntää määräaikaiseksi. Hoitopalkkion suuruus määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Perheen tulot ja varallisuus eivät vaikuta palkkion määrään. Hoitopalkkio on verotettavaa tuloa. Hoitajan esittämän erityisen syyn perusteella hoitopalkkio voidaan sopia säädettyjä vähimmäismääriä pienemmiksi. Pieksämäen kaupungissa päätetään 2019 omaishoidon tuen palkkioluokkien lukumääristä ja myöntämisen perusteista lain sallimissa rajoissa.

Etäomaishoitaja

Omaisestaan voi huolehtia myös toiselta paikkakunnalta käsin. Tällöin kyseessä on sitova päivittäinen etäomaishoivatilanne, jolloin hoiva tapahtuu osin esimerkiksi puhelimitse tai etäteknologian avulla. Etäomaishoitaja voi esimerkiksi matkustaa joka säännöllisesti pitkän matkan huolehtiakseen läheisestään ja auttaakseen häntä seuraavan viikon haasteissa (Omaishoitajaliitto). Etäomaishoitajan tuki koostuu hoidettavalle myönnetyistä palveluista. Etäomaishoitajilla on mahdollisuus osallistua omaishoitajille suunnattuun kolmannen sektorin toteuttamaan valmennukseen.

Omaishoitajan oikeus vapaaseen määräytyy voimassa olevan omaishoitolain mukaisesti. Omaishoidon tuki ja palveluiden tarve arvioidaan yksilöllisesti palvelutarpeen arvioinnissa, jonka tekevät omaishoidon tukeen perehtynyt asiakasohjaaja. Omaishoidon tukea ja palveluita koskevat asiat kirjataan henkilökohtaiseen asiakassuunnitelmaan.

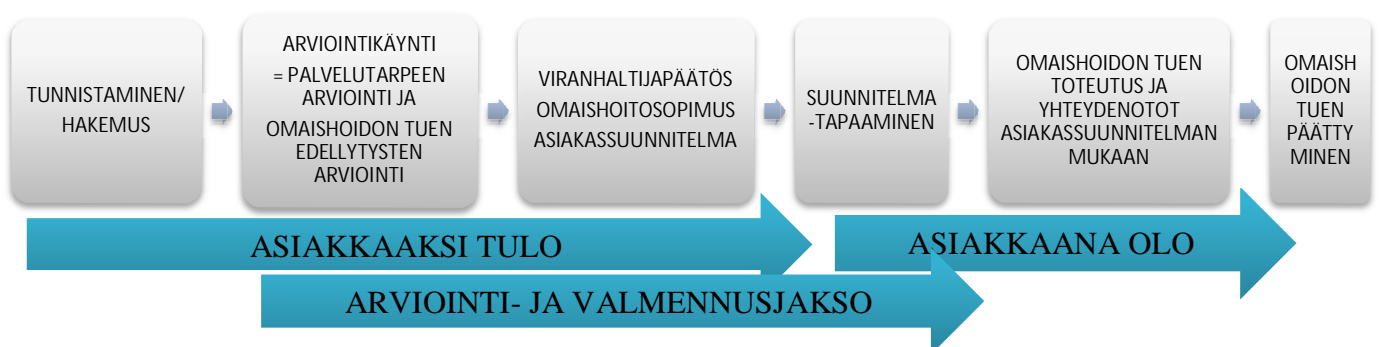
Omaishoitotosopimus on kunnan/kuntayhtymän ja omaishoitajan välinen sopimus. Omaishoitotosopimus on voimassa toistaiseksi tai määräaikaisesti. Omaishoitotosopimuksen tehnyt omaishoitaja ei ole työsopimuslain 2 §:n tarkoittamassa työsuhteessa kuntaan/kuntayhtymään, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan.

Omatyöntekijä tarkoittaa sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaalle asiakkuuden ajaksi nimettävää omatyöntekijää. On omaishoitoperheen ”rinnalla kulkija”.

I OMAISHOIDON TUEN ASIAKKAAKSI TULO

Omaishoitotilanteen tunnistaminen voi nousta esille tukea tarvitsevan lähiyhteisöstä tai henkilö itse voi tunnistautua omaishoitajaksi. Ikääntyneiden, vammaisten sekä erityislasten parissa työskentelevät ammattilaiset ovat avainasemassa omaishoitotilanteen tunnistamisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia koulutetaan tunnistamaan omaishoitajuutta. Mitä varhaisemmassa vaiheessa alkava omaishoitotilanne voidaan tunnistaa, sitä todennäköisempää on omaishoitoperheen sujuva ja turvallinen arki.

Omaishoidon tukea haetaan kunnan/kuntayhtymän asiakasohjauksesta/omaishoidon tuen yksiköstä kirjallisesti tai sähköisesti. Omaishoidon tuen myöntäminen perustuu yksilölliseen tarveharkintaan ja tukena on kunnassa/kuntayhtymässä käytössä olevat toimintakyvyn arvioinnin työkalut ja kriteerit.

Arviointi- ja valmennusjakso

Omaishoitoperheen palvelutarpeen arviointi tapahtuu moniammatillisesti pääsääntöisesti 1-4 viikkoa kestävä arviointijakson aikana yhteistyössä asiakkaan ja hänen läheisensä kanssa. Arviointijakso koostuu **arviointi- ja suunnitelmatapaamisesta**. Arvioinnissa otetaan huomioon:

- omaishoitajan kyky toimia omaishoitajana
- hoidon sitovuus ja vaativuus
- hoidettavan toimintakyky päivittäisissä toiminnoissa (esim. liikkuminen, pukeutuminen, ravitsemustila)
- lääkityksen tarkistus (lääkehoidon arvioinnista hyötyvän tunnistaminen)
- vaihtoehtoisten ja korvaavien kommunikaatiomuotojen käyttäminen
- sairauksien/oireiden asianmukainen hoito
- yöllisen hoidon tarve
- omaishoidettavan suostumus omaishoidettavaksi

Asiakkaan kotona tapahtuvan arviointikäynnin yhteydessä, huomioidaan kodin olosuhteet, arvioidaan omaishoidettavan hoidon, huolenpidon ja palveluiden tarve sekä omaishoitajan palveluiden ja tuen tarve sekä tuen muut myöntämisedellytykset. Kotikäynti suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä asiakkaan ja hänen läheisensä kanssa. Asiakkaalta pyydetään lupa omaishoitotilanteeseen liittyvien asiakastietojen tarkasteluun. Arviointikäynnillä tehdään yhdessä asiakkaan kanssa asiakassuunnitelma, joka tarkennetaan suunnitelmatapaamisessa.

Kehitysvammaisten ja vaikeavammaisten osalta palvelutarpeen arvioinnin omaishoidon tuesta tekevät vammaispalvelujen sosiaalityöntekijät, omaishoidon asiakasohjaajat, tarvittaessa yhteistyössä vammaispalvelun erityistyöntekijät ja/tai kehitysvammahuollon asiakasohjaajien kanssa. Arvioinnissa huomioidaan henkilön ikätasoa vastaava päivittäisen hoivan, huolenpidon, ohjauksen, valvonnan tarve ja hoidon sitovuutta. Lisäksi arvioidaan liikuntakykyä, kommunikaatiotaitoja sekä hoitotoimenpiteiden tarvetta. Päätöksenteon tukena käytetään lääkärinlausuntoa, muita hoitoisuuteen liittyviä lausuntoja sekä moniammatillista arviointityötä. Mikäli henkilökohtaisen avun kriteerit täyttyvät, vaihtoehtona voi olla omaishoito. Vaihtoehtoista keskustellaan yhdessä perheen kanssa. Vaihtoehtona voi myös olla sekä omaishoidontuki että henkilökohtainen apu, jolloin ne yhteen sovitetaan kokonaisuudeksi. Omaishoidontuki voi pienentää henkilökohtaisen avun tuntimäärän tarvetta ja toisinpäin.

Lisäksi arviointijaksoon kuuluu arviointikäynnin jälkeen tapahtuva **suunnitelmatapaaminen**, jossa käydään läpi omaishoitosopimus, tarkennetaan asiakassuunnitelma, laaditaan yhteydenpitosuunnitelma sekä nimetään omatyöntekijä. Tarvittaessa suunnitelmatapaaminen toteutetaan, vaikka omaishoidon tuen päätös olisi kielteinen. Suunnitelmatapaaminen voidaan toteuttaa asiakkaan kotona, tai asiakas voi tulla toimistolle tai tapaaminen voidaan toteuttaa puhelimitse. Asiakkaan toiveita ja odotuksia kuullaan, ja ne sovitetaan yhteen ammattilaisen näkemyksen kanssa asiakassuunnitelmaan. Tarvittaessa järjestetään tarvittavat kommunikaation apuvälineet tai tulkkaukspalvelu.

II ASIAKKAANA OLO

Asiakasohjaus on keskeisessä roolissa tukemassa omaishoitajaa hoitotehtävässä. Sen tavoitteena on helpottaa, neuvoa, auttaa ja tukea omaishoitoperheiden elämää sekä koordinoita ja sujuvoittaa palveluiden kohdentumista. Asiakasohjaaja työskentelee yhteistyössä eri tahojen ammattilaisten (julkisen-, yksityinen- ja kolmas sektori) sekä omaisten kanssa. Lisäksi omaishoitoa tuetaan muilla palveluilla kuten julkisen-, yksityisen- tai kolmannen sektorin tarjoamalla kotihoidon palveluilla tai täydentävillä tukipalveluilla. Tukipalveluita ovat mm. ateria-, kauppa-, asiointi-, siivous-, vaatehuolto-, turva-, kuljetus- ja saattajapalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut.

Omaishoitajalla on mahdollisuus hakea omaishoitotehtävää tukevia pari- tai yksilölomia, joita järjestää esimerkiksi KELA ja yhdistykset. Omaishoitoperheen tukena ovat myös yhdistysten ja seurakuntien tarjoama vertaistuki virkistystoiminta ja vapaaehtoisten tarjoama tuki, sekä edunvalvonta.

Viranhaltijapäätös

Omaishoidon tuesta laaditaan kirjallinen viranhaltijapäätös, joka lähetetään omaishoitajalle arviointijakson aikana. Viranhaltijapäätöksen tekee kunnassa/kuntayhtymässä virassa oleva sosiaali- tai terveysalan ammattilainen. Omaishoidon tuki myönnetään kunnan/kuntayhtymän hyväksymän määrärahan ja myöntämisperusteiden perusteella. Päätöksenteon tukena käytetään yksilökohtaista harkintaa. Viranhaltijapäätökseen voi hakea muutoksenhakua 30 päivän kuluessa saatuaan tiedon päätöksestä. Muutoksenhaun laatimisesta ohjeistetaan päätöksen liitteessä.

Viranhaltijapäätös on myönteinen kun asiakkaalle tarjotaan omaishoitoa tukevia palveluja, rahallinen hoitopalkkio ja vapaapäivä oikeudet. Viranhaltijapäätös kirjataan kielteisenä, jos omaishoidon myöntämisperusteet eivät täyty. Mikäli omaishoidon hakemukseen tehdään kielteinen päätös, asiakkaalle voidaan silti tarjota omaishoitoa tukevia palveluita sekä vapaajärjestelyitä joista tehdään erillinen päätös.

Omaishoitotosopimus

Omaishoidon tuesta laaditaan omaishoitajan ja kunnan/kuntayhtymän välille sopimus, joka sisältää:

- Sopimus hoitopalkkion määrästä ja maksupäivästä
- Oikeus lakisääteisiin vapaisiin ja vapaiden järjestämistavat
- Sopimuksen voimassaolo (toistaiseksi tai määräaikainen)
- Hoitopalkkion maksamisen keskeytykset; jos hoito keskeytyy äkillisesti hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä, keskeytyy hoitopalkkion maksaminen 1 kk kuluttua
- Lakisääteinen tapaturmavakuutus
- Sopimuksen irtisanominen
- Sopimuksen liitteenä on asiakassuunnitelma
- Hoitopalkkion määrä tarkistetaan vuosittain palkkakertoimella.

Jos sopimus tehdään määräaikaisena, kirjataan asiakassuunnitelmaan, miten tarvittava hoito ja huolenpito toteutetaan omaishoitotosopimuksen päättymisen jälkeen. Omaishoitotosopimus pyritään tarkistamaan vuosittain tai tarvittaessa.

Hoitopalkkion määräytyminen

Omaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion suuruus määräytyy hoidettavan toimintakyvyn, hoidon sitovuuden ja vaativuuden sekä kokonaisarvion ja harkinnan perusteella. Hoidettavan toimintakyvyn, hoidon sitovuuden ja vaativuuden arviointiin käytetään maakunnallisesti sovittuja yhteneväisiä arviointimittareita. Hoitopalkkio tarkistetaan kalenterivuosittain työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitetulla palkkakertoimella. Omaishoidon tuki maksetaan omaishoitajalle kuukausittain. Palkkio on veronalaista tuloa, josta pidätetään ennakkovero ja suoritetaan eläkevakuutusmaksu. Palkkiosta ei makseta työnantajan sosiaaliturvamaksua. Omaishoitajan tulee itse tarkistaa omaishoidon tuen hoitopalkkion vaikutukset saamiinsa muihin etuuksiin tai kysyä asian selvittämiseksi neuvoa omatyöntekijältä.

Hoitopalkkiot

I Tuki 430,72€

Hoidettava tarvitsee pääsääntöisesti päivittäin apua ja ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa.

Arvioinnissa käytetään asiakkaan tilanteeseen soveltuvia arviointimenetelmiä Rava 2.5, MMSE alle 20 ja arjessa selviytymisen profiili -1.

Lapsen tai nuoren arviointi 26 – 38 pistettä. Lapsi joka tarvitsee runsaasti enemmän hoitoa, kuin normaali samanikäinen lapsi.

Mielenterveysasiakas, jonka kotona hoitaminen on haastavaa tai muistisairas, joka tarvitsee jatkuvaa ohjausta ja valvontaa.

Joskus voidaan myös maksaa ½ 1-tuesta (215,36 €), jos omaishoidon kriteerit eivät täyty ja tilanne harkitaan tarpeelliseksi.

II Tuki 624,27€

Hoidettava tarvitsee jatkuvaa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa ja paljon hoitajan apua päivittäisissä toiminnoissaan. Hoito on pääsääntöisesti kokopäiväistä ja kokoaikaista.

Rava 3, MMSE alle 15 ja arjessa selviytymisen profiili -2.

Lapsen tai nuoren arviointi 39 – 51 pistettä, joka tarvitsee koko ajan apua ja valvontaa.

III Tuki 906,87€

Hoidollisesti raskas siirtymävaihe, saattohoito ja hoitaja ei ole työmarkkinoiden käytettävissä.

Kysymyksessä on tehostettu hoito ja jatkuva hoidon ja valvonnan tarve.

Rava 3, MMSE alle 10 ja arjessa selviytymisen profiili -2.

Lapsen tai nuoren arviointi 52 – 65 pistettä.

Jos omaishoitaja on hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana lyhytaikaisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä, palkkio on vähintään laissa määritellyn mukaisesti edellyttäen, että hoitajalla ei ole tältä ajalta:

- 1) vähäistä suurempia työtuloja;
- 2) oikeutta sairausvakuutuslain (1224/ 2004) 10 luvun mukaiseen erityishoitorahaan;
- 3) oikeutta vuorotteluvapaalain (1305/ 2002) 13 §:n mukaiseen vuorottelukorvaukseen.

Omaishoidon tuen lisäksi voi saada tukipalveluja (turvapuhelin, ruokapalvelu) ja kotihoidonpalveluja tarpeen mukaan (kotihoiton maksu normaalisti). Omaishoitajilla on oikeus vapaapäiviin.

Keskeytykset hoitopalkkion maksamisessa

Jos omaishoito keskeytyy äkillisesti hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä, hoitopalkkion maksaminen keskeytyy kuukauden kuluttua. Jos omaishoitotilanne keskeytyy hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä, hoitopalkkio keskeytyy 7 vuorokauden kuluttua, ei koske lakisääteisiä vapaapäiviä. Omaishoitaja on velvollinen ilmoittamaan

omaishoidon tuen omatyöntekijälle omaishoidon keskeyttämisestä. Jos keskeytys on jätetty ilmoittamatta, peritään perusteetta maksettu hoitopalkkio takaisin.

Asiakasmaksut

Omaishoitoon kuuluvista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista peritään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuasetuksen ja kunnan/kuntayhtymän asiakasmaksujen mukaiset maksut. Omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajaksi järjestettävistä korvaavista palveluista peritään maksu asiakasmaksulain 6 b §:n säännösten mukaisesti, joiden maksut ovat maksukaton ulkopuolella. Poikkeuksena ovat palvelut, jotka on säädetty kokonaan tai osittain maksuttomiksi. **Omaishoidon tuen hoitopalkkiota ei oteta huomioon tulona kotihoidon palvelumaksua määriteltäessä.**

Omaishoitaja voi pitää halutessaan lakisääteisen vapaapäivän enintään kolmena alle vuorokauden pituisena jaksone siten, että jaksone pituus yhteensä ei ylitä 24 tuntia. Vapaapäivästä, joka pidetään useammassa jaksossa, voidaan periä yksi maksu vapaata vuorokautta kohti. Asiaksmaksu peritään ensimmäisen vapaajakson alkaessa. Kotiin annettu perhehoidon pituus on 6 – 12 tuntia. Omaishoidon vapaapäivä on 1 palveluseteli (88,50 €).

Asiaksmaksulain 4 § 1 mom. 5 kohdan (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>) mukaan palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ovat maksuttomia. Mikäli asiakkaalle on järjestetty vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen kotiin, omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajalta ei peritä asiaksmaksua omaishoidettavan hoidon osalta.

Asiakassuunnitelma

Palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa:

- 1) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tuen tarpeesta;
- 2) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä;
- 3) omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvion asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista, niiden alkamisajankohdasta ja kestosta;
- 4) tiedot siitä kuinka usein asiakas ja omatyöntekijä tai muu asiakkaan palveluista vastaava työntekijä tulevat tapaamaan;
- 5) asiakkaan ja työntekijän arvion asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista;
- 6) asiakkaan ja työntekijän yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollon avulla pyritään;
- 7) arvion asiakkuuden kestosta;
- 8) tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen ja vastuiden jakautuminen niiden kesken;
- 9) suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointia koskevat tiedot.

Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa omaishoitotilanteen muuttuessa tai hoidettavan tai omaishoitajan pyynnöstä, mutta vähintään kerran vuodessa. Seuraava tarkastamisajankohta kirjataan asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelma sovitetaan yhteen asiakkaan muiden palvelujen ja tukitoimien kanssa. Asiakassuunnitelma on yhteinen omaishoidettavalle ja -hoitajalle omaishoidon tuen osalta. Omaishoitajalle laaditaan oma asiakassuunnitelma, jos hän tarvitsee muita kuin omaishoidon hoitotehtävää tukevia sosiaalihuollon palveluja.

Omaishoitajan lakisääteinen vapaa

Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään **kaksi vuorokautta** kalenterikuukautta kohti. Oikeus kahden vuorokauden vapaaseen koskee omaishoitajia, joiden hoidon sitovuus ei ole sitovaa ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sosiaalihuoltolain 27 b § mukaan kahden vuorokauden vapaaseen ovat oikeutettuja myös ne omaistaan hoitavat, joilla ei ole tehtynä sopimusta omaishoidosta.

Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään **kolme vuorokautta** kalenterikuukautta kohti, jos hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sitovuus katsotaan ympärivuorokautiseksi siitä huolimatta, että hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- ja terveystalvuujuja taikka saaden kuntoutusta tai opetusta.

Lakisääteisen vapaan pitämiseen liittyviä ohjeistuksia:

- ❖ Lakisääteiseen vapaaseen kalenterikuukautta kohti ei ole oikeutta silloin, kun omaishoito keskeytyy yli neljäksitoista vuorokaudeksi kalenterikuukauden aikana.
- ❖ Omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestämisen muoto kirjataan asiakassuunnitelmaan.
- ❖ Mikäli omaishoitaja ei halua pitää lakisääteisiä vapaita, kirjataan se asiakassuunnitelmaan.
- ❖ Vapaat tulee pitää suunnitellusti esim. jaksohoito suunniteltujen jaksojen mukaan. Jos asiakassuunnitelmassa on sovittu hoidettavan ympärivuorokautisesta hoidosta säännöllisesti muualla kuin kotona, tulee hoitajan käyttää vapaapäivät tällöin.
- ❖ Omaishoitaja voi myös jaksottaa ja pitää lakisääteisen vapaan enintään kolmena alle vuorokauden pituisena jaksona siten, että jaksojen pituus yhteensä ei ylitä 24 tuntia. Vapaa, joka pidetään enintään kolmessa jaksossa, peritään yksi maksu vapaata vuorokautta kohti. Asiakasmaksu peritään ensimmäisen vapaajakson alkaessa. Vapaan jaksottamisesta sovitaan kunnan ja omaishoitajan välisessä omaishoitosopimuksessa.
- ❖ Lakisääteiset vapaat tulee pitää pääsääntöisesti kolmen kuukauden sisällä siitä, kun ne on ansaittu. Omaishoitajia kuitenkin kannustetaan pitämään lakisääteiset vapaat säännöllisesti kuukausittain, näin tuetaan omaishoitajan jaksamista. Pieksämäellä edellisen vuoden lakisääteiset vapaat on käytettävä seuraavan vuoden tammikuun loppuun mennessä.

Lakisääteisen vapaan ajan hoito voidaan järjestää omaishoidettavalle:

- Toimeksiantosopimuksella (omainen) toteutettava sijaishoito kotona
- Perhehoito perhehoitajan kotona tai hoidettavan kotona
- Ympärivuorokautinen hoito tai jaksohoito palveluasunnossa
- Päivätoiminta
- Palveluseteli
- Kotihoito

Muu virkistysvapaa

Tuen tarpeessa olevan henkilön päivittäin sitovaa hoitoa ja huolenpitoa antavalle omaiselle tai läheiselle voidaan järjestää vapaapäiviä ja omaishoitajalle lakisääteisten vapaiden lisäksi alle vuorokauden pituista virkistysvapaa. Kunnan/kuntayhtymän on huolehdittava hoidettavan hoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä vapaan aikana.

Myös tuen ulkopuolella toimivat omaishoitajat tarvitsevat lepoa, virkistystä ja vapaapäiviä. Sosiaalihuoltolain (27b§) mukaan kunnan tulee järjestää vapaata myös ilman omaishoitosopimusta omaistaan tai läheistään hoitaville henkilöille. Hoidon ja huolenpidon edellytetään olevan päivittäin

sitovaa. Vapaapäiviä ja virkistysvapaita järjestetään samoilla edellytyksillä kuin omaishoitosopimuksen tehneille omaishoitajille. Myös asiakasmaksu näistä vapaista määräytyy samoin perustein kuin omaishoidon tuen piirissä (enimmäismaksu 11,40 €/ vapaavuorokausi).

Omaishoidon palveluseteli

Omaishoitoa tukevia palveluja voidaan järjestää myös palvelusetelillä. Palvelusetelillä kunta/kuntayhtymä sitoutuu maksamaan palvelun käyttäjän hankkimat palvelut kunnassa/kuntayhtymässä sovittuun palvelusetelin arvoon asti (88,50€). Palvelusetelillä hankittavat palvelut ovat kunnan/kuntayhtymän hyväksymän yksityisen palveluntuottajan tai järjestön tuottamia palveluita. Mikäli hoidettavan hoito järjestetään palvelusetelillä omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajaksi, asiakkaan maksettavaksi tulee palvelusetelin arvon ja palveluntuottajan hinnan välinen erotus. Omaishoidon palvelusetelistä on olemassa oma sääntökirja (palse.fi). Palvelusetelin arvo on Pieksämäellä 88,50€, joita voi saada enintään 3 kappaletta kuukaudessa (jolloin vapaapäivät täyttyvät).

Omaishoitajan valmennus ja koulutus

Omaishoitolaissa 3 a §:n mukaan (511/2016) kunnan/maakunnan on järjestettävä omaishoitajalle valmennusta ja koulutusta hoitotehtävää varten. Omaishoitajien valmennus omaishoitajuuteen tapahtuu osana omaishoidon tuen arviointijaksoa omaishoitotilanteen alussa ja säännöllisesti arvioiden, milloin tilanne sen uudelleen vaatii. Omaishoitaja ohjataan Omaishoitajaliiton paikallisjärjestön Ovet-valmennukseen.

Omaishoitajille järjestetään yhteistyössä järjestöjen kanssa koulutusta, jonka tavoitteena on tukea omaishoitajan osaamisen kehittämistä ja valmiuksien ylläpitämistä omaishoitosuhteen aikana. Koulutusta järjestetään erilaisina ryhmämuotoisina tilaisuuksina/tapahtumina. Omaishoitoperheet saavat tietoa suunnitelluista koulutustapahtumista kirjeitse tai tieto jaetaan omaishoidon tukikäynnillä. Omaishoitajat voivat itse valita oman tarpeensa mukaan ne koulutukset, joihin haluavat osallistua.

Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Omaishoitajalla on lakisääteinen oikeus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen omaishoidon tuen alkaessa sekä kahden vuoden välein tämän jälkeen. Hyvinvointi- ja terveystarkastuksesta ei peritä asiakasmaksua sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992 5 §:n 1) kohdan perusteella.

Omaishoitaja ohjataan hyvinvointi- ja terveystarkastukseen omaishoidon arviointi- tai seurantakäynnillä. Omaishoidon tuen palvelukokonaisuuteen sisältyy hyvinvointi- ja terveystarkastus. Pieksämäellä omaishoidon terveystarkastukset tekee yli 65-vuotiaille Sari Matilainen 044 368 6762 ja alle 65-vuotiaille Marjatta Väisänen 0400 855 759.

Hyvinvointi- ja terveystarkastuksessa selvitetään omaishoitajan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä ja terveydentilaa, lisäksi selvitetään mahdolliset sairaudet ja niiden vaatima hoito sekä elämäntilanne ja sosiaaliset verkostot. Tarkastuksessa käytetään COPE-indeksiä ja/tai Ascot-elämänlaatumittaria, millä kartoitetaan avun ja tuen tarvetta sekä koko perheen ja lähiverkoston olemassa olevia voimavaroja. Terveystarkastaja keskustelee tarvittaessa omaishoitajan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintakyvystä ja terveydentilasta yhdessä omatyöntekijän kanssa suhteessa kykyyn toimia omaishoitajana. Tarkastuksella tuetaan omaishoitajaa tekemään hänen

omaa terveyttään ja hyvinvointiaan edistäviä valintoja. Tarvittaessa ohjataan asiakas lääkärin ja/tai muun sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijan arvioon.

Omaishoidon tukea ei myönnetä, jos hoitajalla on:

- todettu (diagnosoitu) muistisairaus, mikä on edennyt sellaiseen vaiheeseen, että edellytykset omaishoitajana toimimiseen eivät enää täyty (lääkärin lausunto tarvittaessa)
- vakavia mielenterveyden ongelmia (arvioidaan GDS mittarilla, lääkärin lausunto tarvittaessa)
- päihteiden väärinkäyttöä (arvioidaan tarvittaessa audit-kyselyllä)
- perhetilanne tai elämäntilanne selvästi rajoittaa toimimasta omaishoitajana (arvioidaan tarvittaessa THL:n väkivaltaseulalla)

Eläke- ja muu vakuutusturva

Sopimusomaisohitajalla on oikeus eläketurvaan ja tapaturmavakuutukseen. Tarve sopimusomaisohitajan vastuuvakuutukseen sekä työttömyysturvaa koskeviin muutoksiin selvitetään erikseen. Omaishoitosopimukseen kuuluu lakisääteinen tapaturmavakuutus, joka koskee hoitotilanteissa tapahtuvia tapaturmia. Omaishoitajan vakuuttaminen alkaa 17-vuotiaana, jatkuu v. 1957 tai sitä ennen syntyneillä 68 vuoteen, vuosina 1958 - 1961 syntyneillä 69 vuoteen ja vuonna 1962 ja sen jälkeen syntyneillä 70 vuoteen. Yli 70-vuotiaiden osalta kyseeseen tulee oma vapaa-ajan tapaturmavakuutus.

Sijaishoito toimeksiantosopimuksella

Omaishoitaja voi itse hankkia omasta lähiverkostostaan hoidettavalleen sijaishoitajan, jonka kanssa kunta/kuntayhtymä tekee toimeksiantosopimuksen ja sopimuksesta tehdään viranhaltijapäätös. Sijaishoitajille maksettava palkkio vuonna 2019 on 50 - 60 euroa vuorokausi ja 35 euroa alle 12 tuntia kestävästä hoidosta.

Perhehoito

Omaishoitajan vapaan järjestämiseksi voidaan omaishoidettavalle järjestää perhehoitoa perhekodissa tai hoidettavan kotona. Ikäihmisten ja kehitysvammaisten perhehoidosta on laadittu maakunnallinen sääntökirja.

Päivätoiminta

Omaishoitaja voi sopia omatyöntekijän kanssa vapaapäiviensä järjestämisestä omaishoidettavan päivätoimintana. Omaishoitaja hakee päivätoimintaa tai parkkipaikkaa hoidettavalle jostain kunnan päivätoimintapaikasta.

Päivä- ja iltaparkkihoito

1 - 4 tuntia kestäväää päivä-, iltapäivä ja/tai iltahoitoa omaishoidettaville järjestetään kunnan/maakunnan alueella kunnasta riippuen. Tietoa oman alueen paikoista antavat nimetyt omatyöntekijät. Parkkihoidon asiakasmaksu on päivätoiminnan asiakasmaksun mukainen. Pieksämäellä on kokeilun alla.

III ASIAKKUUDEN PÄÄTTYMINEN

Omaishoidon tuen päättymisen yhteydessä tehdään nimetyn omatyöntekijän toimesta seurantatapaaminen, jossa annetaan asiakasohjausta uudessa muuttuneessa elämäntilanteessa ja ohjataan omaishoitaja mm. Omaishoitaja yhdistysten tarjoamiin vertaistukiryhmiin tai vapaaehtoistoimintaan. Omaishoitajalta pyydetään palautetta omaishoidon tuesta. Lisäksi omaishoitajalle tarjotaan mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen, jonka tavoitteena on antaa ohjausta ja neuvontaa omaishoitajan muuttuneessa elämäntilanteessa.

Omaishoidon tuki päättyy ilman irtisanomista sen kuukauden loppuun, jonka aikana hoidettavan hoito terveydentilan muutoksista johtuen käy tarpeettomaksi. Kunta/kuntayhtymä voi irtisanoa omaishoidonsopimuksen kahden kuukauden irtisanomisajalla. Omaishoitaja voi irtisanoa sopimuksen yhden kuukauden irtisanomisajalla. Jos sopimuksen jatkaminen vaarantaa hoidettavan tai hoitajan terveyden tai turvallisuuden, tulee omaishoidon tuen sopimus purkaa välittömästi kunnan/kuntayhtymän toimesta. Hoitajaa ja hoidettavaa kuullaan ennen sopimuksen purkamisesta. Päätöksen sopimuksen päättymisestä tekee sopimuksen tehnyt viranhaltija. Omaishoidosopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolain käyttölaissa (586/1996) säädetään. Omaishoidon tuen irtisanomisesta tehdään viranhaltijapäätös.

SÄÄNTÖKIRJAN SEURANTA JA ARVIOINTI

Sääntökirjaa päivitetään ja arvioidaan alueellisesti, kunnissa nimetyn omaishoidon työryhmän toimesta vähintään vuosittain keväällä ennen seuraavan vuoden budjetin laadintaa tai tarvittaessa. Vuosittain huomioidaan muun muassa indeksikorotukset palkkioihin sekä muutokset asiakasmaksuihin. Muutokset hyväksytään kunnan/kuntayhtymän hallinnossa. Kuntien alueellinen omaishoidon asiantuntijatyöryhmä koostuu julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoista sekä omaishoitajista.

LIITTEET

Liite 1 Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on edistää hoidettavan edun mukaisen omaishoidon toteuttamista turvaamalla riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä hoidon jatkuvuus ja omaishoitajan työn tukeminen.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *omaishoidolla* vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon järjestämistä kotioloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla;
- 2) *omaishoitotosopimuksella* hoitajan ja hoidon järjestämisestä vastaavan kunnan välistä toimeksiantosopimusta omaishoidon järjestämisestä;
- 3) *omaishoitajalla* hoidettavan omaista tai muuta hoidettavalle läheistä henkilöä, joka on tehnyt omaishoitotosopimuksen;
- 4) *omaishoidon tuella* kokonaisuutta, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista;
- 5) *omalla työllä* omassa tai perheenjäsenen yrityksessä, liikkeessä tai ammatissa taikka maa-, metsä-, koti- tai muussa taloudessa suoritettua työtä ja itsenäistä tieteellistä tai taiteellista työtä sekä päätoimista opiskelua.

3 §

Tuen myöntämisedellytykset

Kunta voi myöntää omaishoidon tukea, jos:

- 1) henkilö alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn vuoksi tarvitsee kotioloissa hoitoa tai muuta huolenpitoa;
- 2) hoidettavan omainen tai muu hoidettavalle läheinen henkilö on valmis vastaamaan hoidosta ja huolenpidosta tarpeellisten palveluiden avulla;
- 3) hoitajan terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia;
- 4) omaishoito yhdessä muiden tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa on hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävää;
- 5) hoidettavan koti on terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan siellä annettavalle hoidolle sopiva; ja
- 6) tuen myöntämisen arvioidaan olevan hoidettavan edun mukaista.

4 §

Omaishoitajalle järjestettävä vapaa

Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kolme vuorokautta sellaista kalenterikuukautta kohti, jonka aikana hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sidonnaisuus katsotaan ympärivuorokautiseksi siitä huolimatta, että hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- tai terveystalouksia taikka saaden kuntoutusta tai opetusta.

[\(3.11.2006/950\)](#)

Kunta voi järjestää omaishoitajalle 1 momentissa säädettyä enemmän vapaapäiviä sekä alle vuorokauden pituisia virkistysvapaita. Vapaapäiviä ja virkistysvapaita voidaan järjestää muillekin kuin 1 momentissa tarkoitetuille omaishoitajille.

Kunnan on huolehdittava hoidettavan hoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä hoitajan vapaan aikana. Edellä 1 momentissa tarkoitettujen vapaapäivien ja virkistysvapaan pitäminen eivät vähennä hoitopalkkion määrää.

5 §

Hoitopalkkio

Palkkion taso määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden mukaan. Hoitopalkkio on vähintään 300 euroa kuukaudessa.

Jos omaishoitaja on hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana lyhytaikaisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä, palkkio on vähintään 600 euroa kuukaudessa edellyttäen, että hoitajalla ei ole tältä ajalta:

- 1) vähäistä suurempia työtuloja;
- 2) oikeutta sairausvakuutuslain ([1224/2004](#)) 10 luvun mukaiseen erityishoitorahaan;
- 3) oikeutta vuorotteluvapaalain ([1305/2002](#)) 13 §:n mukaiseen vuorottelukorvaukseen.

Hoitopalkkio voidaan sopia säädettyä määrää pienemmäksi, jos:

- 1) hoidon sitovuus on vähäisempää kuin mitä 4 §:n 1 momentissa edellytetään ja hoidon ja huolenpidon tarve on vähäistä; taikka
- 2) siihen on hoitajan esittämä erityinen syy.

6 § (3.11.2006/950)

Hoitopalkkion määrän tarkistaminen

Hoitopalkkion määrä tarkistetaan kalenterivuositain työntekijän eläkelain ([395/2006](#)) 96 §:ssä tarkoitettulla palkkakertoimella.

7 §

Hoito- ja palvelusuunnitelma

Omaishoidon tuesta on laadittava yhdessä hoidettavan ja omaishoitajan kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma. Suunnitelmaan tulee liittää tiedot tämän lain mukaisista hoidettavan ja hoitajan oikeuksista koskevista säännöksistä ja niiden soveltamisesta.

Lisäksi suunnitelmaan tulee kirjata ainakin:

- 1) omaishoitajan antaman hoidon määrä ja sisältö;
- 2) muiden hoidettavalle tarpeellisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen määrä ja sisältö;
- 3) omaishoitajan hoitotehtävää tukevien sosiaalihuollon palvelujen määrä ja sisältö; sekä
- 4) miten hoidettavan hoito järjestetään hoitajan vapaan, terveydenhoitoon liittyvien käyntien tai muun poissaolon aikana.

8 §

Omaishoitosopimus

Omaishoidon tuesta laaditaan omaishoitajan ja kunnan välillä sopimus, jonka liitteenä on oltava hoito- ja palvelusuunnitelma.

Omaishoitosopimuksen tulee sisältää tiedot ainakin:

- 1) hoitopalkkion määrästä ja maksutavasta;
- 2) oikeudesta 4 §:n 1 momentin mukaisiin vapaapäiviin;
- 3) mainitun 4 §:n 2 momentin mukaisen vapaan järjestämisestä;
- 4) määräaikaisen sopimuksen kestosta; sekä
- 5) hoitopalkkion maksamisesta hoidon keskeytyessä hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä.

Omaishoitosopimus on voimassa toistaiseksi. Erityisestä syystä sopimus voidaan tehdä määräaikaisena. Sopimusta voidaan tarvittaessa tarkistaa.

9 §

Omaishoitosopimuksen irtisanominen ja purkaminen

Kunta voi irtisanoa omaishoitosopimuksen päättymään aikaisintaan irtisanomista seuraavan kahden ja omaishoitaja irtisanomista seuraavan yhden kuukauden kuluttua. Jos sopimuksen jatkaminen vaarantaa hoidettavan tai omaishoitajan terveyden tai turvallisuuden, sopijapuolet voivat purkaa sopimuksen välittömästi.

Irtisanomisajasta riippumatta sopimus päättyy sen kuukauden lopussa, jonka aikana hoito hoidettavan terveydentilan muutoksista johtuen käy tarpeettomaksi. Jos omaishoito hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä keskeytyy tilapäisesti, hoitopalkkion maksaminen keskeytyy kuukauden kuluttua.

Sopimusehto, joka poikkeaa tämän pykälän säännöksistä omaishoitajan vahingoksi, on mitätön.

10 §

Omaishoitajan eläke- ja tapaturmavakuutusurva

Omaishoitaja ei ole työsopimuslain ([55/ 2001](#)) tarkoittamassa työsuhteessa sopimuksen tehneeseen kuntaan, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan.

Omaishoitajan eläketurvasta säädetään kunnallisessa eläkelaislaissa ([549/2003](#)).

Omaishoidon tuesta hoitajan kanssa sopimuksen tehneen kunnan on otettava tapaturmavakuutuslain ([608/1948](#)) [57 §:n](#) 1 momentin mukainen vakuutus hoitajalle.

11 §

Palvelun järjestäjä

Omaishoidon tuen järjestämisestä vastaa se kunta, joka sosiaalihuoltolain ([710/1982](#)) [3 luvun](#) mukaan on velvollinen järjestämään hoidettavalle sosiaalipalveluja.

12 §

Muutoksenhaku ja omaishoitosopimusta koskevan riidan käsittely

Muutoksenhausta tässä laissa tarkoitetuissa asioissa on voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 7 luvussa säädetään. Omaishoitosopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa ([586/1996](#)) säädetään.

13 §

Voimaantulo

Tämä laki tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

Tällä lailla kumotaan sosiaalihuoltolain 27 a–27 c § niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen. Jos muussa lainsäädännössä viitataan tällä lailla kumottuihin säännöksiin tai niiden nojalla annettuun asetukseen, viittauksen on katsottava tarkoittavan tämän lain säännöksiä.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Kunnan on huolehdittava siitä, että omaishoitosopimukset ja niiden liitteinä olevat hoito- ja palvelusuunnitelmat saatetaan vastaamaan tämän lain säännöksiä 1 päivästä tammikuuta 2006.

Omaishoitajan vapaan aikainen sijaishoito voidaan järjestää toimeksiantosopimuksella 1.8.2011 alkaen

Omaishoitajan vapaan tai muun poissaolon aikainen sijaishoito voidaan järjestää 1.8.2011 alkaen toimeksiantosopimuksella. Omaishoidon tuesta annetun lain (937/2005, jäljempänä omaishoitolaki) muutoksen (318/2011) tavoitteena on tukea omaishoitajien jaksamista parantamalla heidän mahdollisuuksiaan pitää lakisääteiset vapaapäivät sekä muita vapaapäiviä ja virkistysvapaita. Uudistus perustuu hallituksen esitykseen (HE 331/2010), jonka mukaisesti tehtiin muutoksia myös perhehoitajalakiin (312/1992) ja lastensuojelulakiin (417/2007). Perhehoitajalain 1, 2 ja 7 §:n muutokset tulivat voimaan 1.8.2011 ja niitä sovelletaan 1.1.2012 lukien. Perhehoitajalain 6 a §:n muutos tuli voimaan 1.8.2011. Lastensuojelulain 50 §:n muutos tuli voimaan 1.1.2012.

Omaishoidon tuesta annettuun lakiin on lisätty uusi 4 a §, jonka mukaan kunta voi järjestää omaishoitajan vapaan tai muun poissaolon aikaisen hoidon tekemällä tehtävään soveltuvan henkilön kanssa toimeksiantosopimuksen, jolla tämä sitoutuu huolehtimaan vakituisen

omaishoitajan vapaan aikaisesta sijaishoidosta. Omaishoitajan sijaisen avulla toteutettava hoito järjestetään hoidettavan kotona, mikä vastaa selvitysten mukaan monien omaishoitajien ja hoidettavien henkilöiden toiveita. Sijaishoitajan ei tarvitse olla hoidettavan omainen tai muu läheinen henkilö.

Uudistus tuo kunnille uuden vaihtoehdon omaishoitajan vapaan tai muun poissaolon aikaisen hoidon järjestämistapoihin. Sijaishoidon mahdollisuuksien hyödyntämiseksi ja saatavuuden edistämiseksi tarvitaan suunnitelmallista toimintaa ja monipuolista tiedotusta, jossa kunnat voivat hyödyntää muun muassa verkkotiedotusta ja yhteistyötä järjestöjen kanssa. Omaishoitajan vapaasta sovittaessa on tärkeää pohtia yhdessä omaishoitajan ja hoidettavan kanssa, mikä on kuhunkin tilanteeseen sopiva omaishoitoa korvaavan hoidon järjestämistapa. Hoitojärjestelyn on aina turvattava hoidettavan hyvinvointi, terveys ja turvallisuus. Kunta päättää viimesijassa siitä, miten omaishoitajan vapaan tai poissaolon aikainen hoito järjestetään. Hoidon järjestäminen sijaishoitajan avulla edellyttää kuitenkin, että omaishoitaja suostuu siihen. Myös omaishoidossa olevan henkilön mielipide on otettava huomioon, kun suunnitellaan hoidon järjestämistä sijaishoitajan avulla. Järjestelyn tulee aina olla hoidossa olevan henkilön edun mukainen.

Henkilön soveltuvuudesta omaishoitajaksi säädetään omaishoitolain 3 §:n 3 kohdassa, jonka mukaan omaishoitajan terveyden ja toimintakyvyn on vastattava omaishoidon asettamia vaatimuksia. Tämä edellytys koskee myös sijaishoitajia. Sijaishoitajan soveltuvuutta on aina arvioitava hoidettavan henkilön kannalta kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon hoidon asettamat vaatimukset. Omaishoidon tuella hoidettavalle tehdään aina asiakassuunnitelma (omaishoitolaki 7 §), johon sisällytetään sijaishoidon käyttö omaishoitajan vapaan tai muun poissaolon aikana. Omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikaisesta sijaishoidosta, joka korvaa omaishoitajan antamaa hoitoa ja huolenpitoa, kunta voi periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992, 6 b §) säädetyn maksun. Vuonna 2018 maksu on enintään 11,40 euroa vuorokaudessa.

Kunta päättää omaishoitajan muun vapaan tai poissaolon aikaisen sijaishoidon maksuista. Maksu voi olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Lisäksi kunta tekee sijaishoitajan kanssa toimeksiantosopimuksen. Toimeksiantosopimus tehdään jokaisesta hoidettavasta erikseen siltä hoitoajalta, jolloin sijaishoitaja toimii omaishoitajan sijaisena. Kunta voi siten tehdä yhden sijaishoitajan kanssa useita eri hoidettavia henkilöitä koskevia toimeksiantosopimuksia.

Kunnan sijaishoitajan kanssa tekemässä toimeksiantosopimuksessa sovitaan:

1. sijaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion määrästä ja maksutavasta;
2. tarvittaessa sijaishoitajalle aiheutuvien kustannusten korvaamisesta;
3. toimeksiantosopimuksen voimassaolosta; sekä
4. tarvittaessa muista sijaishoitoa koskevista seikoista.

Kunta päättää sijaishoitajalle maksettavan palkkion määräytymisperusteista. Omaishoitajan sijaisen palkkion määrä ei ole sidoksissa omaishoitajalle omaishoitolain 5 §:n mukaan maksettaviin palkkioihin, vaan palkkiosta sovitaan kunnan ja sijaishoitajan välillä. Sijaishoitajien palkkiot voivat olla esimerkiksi tunti- tai vuorokausikohtaisia. Kunta päättää myös siitä, onko palkkio aina sama vai porrastetaanko se sijaishoidon sitovuuden ja vaativuuden mukaan. Kunta päättää, maksetaanko sijaishoitajalle korvauksia kustannuksista, joita hänelle mahdollisesti aiheutuu omaishoitajan sijaisena toimimisesta. Kustannusten korvaukset ovat pääsääntöisesti veronalaista ansiotuloa. Lisätietoa kustannuskorvausten verotuskohtelusta on saatavissa vuoden vaihteessa annettavasta Verohallinnon yhtenäistämisohteesta sekä työnantajan vuosi-ilmoituksen täyttöoppaasta.

Sijaishoitajan kanssa tehtävä toimeksiantosopimus voidaan tehdä toistaiseksi voimassa olevaksi tai määräaikaiseksi. Jos sopimus on voimassa vuoden vaihteessa, hoitopalkkion määrää tarkistetaan omaishoidon tuesta annetun lain 6 §:n mukaisesti. Sijaishoitajan työoikeudellisesta asemasta, eläketurvasta sekä tapaturmavakuutuksesta säädetään 4 a §:n 3 momentissa. Sijaishoitajan työoikeudellinen asema sekä eläke- ja tapaturmavakuutus on samanlainen kuin omaishoitajalla (omaishoitolaki 10 §). Sijaishoitaja ei ole työsopimuslain tarkoittamassa työsuhteessa sopimuksen tehneeseen kuntaan, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan. Sijaishoitajan eläketurvasta säädetään kunnallisessa eläkelaiissa (549/2003), ja sijaishoitajan tapaturman varalta kunnan on otettava tapaturmavakuutuslain 57 §:n 1 momentin mukainen vakuutus sijaishoitajalle. Sijaishoitoa omaishoitajan vapaan ja muun poissaolon aikana koskeva omaishoitolain 4 a § tuli voimaan 1.8.2011 lukien.

Muutoksia omaishoitoa koskevaan lainsäädäntöön 1.7.2016 alkaen

OMAISHOITAJAN LAKISÄÄTEINEN VAPAA:

Jatkossa omaishoitajan lakisääteiseen vapaaseen, kolme vapaapäivää kuukaudessa, **ovat oikeutettuja myös ns. jonopäätöksen saaneet omaishoitajat**. Vapaiden järjestämistavasta on sovittava omaishoidon vastuutyöntekijän kanssa. Omaisen tai läheisen antama hoito ja huolenpito, sekä vapaan järjestämistapa on kirjattava hoidettavan hoito- ja palvelusuunnitelmaan.

Omaishoitajan vapaan aikaisesta lakisääteisestä vapaasta perittävä **asiaksmaksu** on vuonna 2017 **enintään 11,50 euroa vapaavuorokautta kohti**.

Omaishoitaja **voi halutessaan pitää vapaapäivänsä useampana alle vuorokauden pituisena jaksona** siten, että **jaksojen pituus on enintään vuorokausi**. Vapaasta, joka pidetään useammassa alle vuorokauden jaksossa, **voidaan periä enintään yksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista** annetussa lain 6 b §:n tarkoittama **maksu vapaata vuorokautta kohti**. **Asiaksmaksu voidaan periä ensimmäisen vapaajakson alkaessa**.

OMAISHOITAJALLE JÄRJESTETTÄVÄ VALMENNUS JA KOULUTUS

Omaishoitolakiin on lisätty uusi § 3a, jossa säädetään kunnan velvollisuudesta järjestää omaishoitajan hoitotehtävää tukevia palveluja. Samalla säädetään myös kunnan velvollisuudesta järjestää tarvittaessa omaishoitajalle valmennusta ja koulutusta. Tarvittaessa kunta voi huolehtia valmennuksen ja koulutuksenaikaisesta sijaishoidosta.

Omaishoitajan valmennuksen tavoitteena on tukea omaishoitajuutta sekä kehittää omaishoitajaksi ryhtyvän henkilön valmiuksia, kehittää omaishoitajan osaamista omaishoitajana toimimisessa ja ylläpitää valmiuksia omaishoitosuhteen aikana. Tarkoituksena on, että lähes kaikki uudet omaishoitajat valmennetaan tehtävänsä.

Omaishoitolain siirtymäsäännöksen mukaan omaishoitajan valmennusta koskevaa säännöstä sovelletaan vasta 1.1.2018 alkaen.

Liite 2 Omaishoidon prosessikuvaukset

Yhdessä uuteen.

MUISTISAIRAAN OMAISHOIDON TOIMINTAMALLI

Yhdessä uuteen.

MIELENTERVEYS- JA PÄIHDEKUNTOUTUJEN OMAISHOIDON MALLI

Yhdessä uuteen.

ERITYISLASTEN JA NUORTEN OMAISHOIDON TOIMINTAMALLI

Yhdessä uuteen.

DIGITALISAATIO OMAISHOIDON PROSESSISSA

- Omainen saa kootusti tietoa palveluista, etuuksista ja kotona-asumista tukevasta teknologiasta sekä ohjausta niiden käytössä digitaalisessa muodossa. Yhteydenotto on helppoa ja ajasta ja paikasta riippumatonta. Kynnyksetön palvelu. ("Olenko omaishoitaja", "Asiakkaaksi tulo")
- Omainen voi arvioida omaa tilannettaan digitaalisten palvelujen avulla ja hakeutua palvelujen piiriin (julkinen, yksityinen, 3. sektori). Kynnyksetön palvelu. ("Olenko omaishoitaja", "Asiakkaaksi tulo", "Arviointijakso")
- Asiakkaalla on digitaalinen asiakassuunnitelma, joka on sekä hänen että palvelukokonaisuuteen osallistuvien ammattilaisten käytössä ja jota päivitetään yhdessä. Omais- ja perhehoidon asiakastiedot ovat asiakkaan suostumuksella toimijoiden käytettävissä siten, että asiakkaan tarvitsee kertoa ne vain kerran/ tilanteen muuttuessa. Tiedonkulku toimijalta toiselle on sujuvaa. Asiakkaalla on mahdollisuus kieltää asiakasrekisterirajojen yli tapahtuva tietojen käyttö, mikäli hän ymmärtää kiellon vaikutuksen hoitoon ja palveluun. ("Arviointijakso", "Asiakkaana olo")
- Asiakas saa digitaalisesti ohjausta palvelujen käytössä oman asiakassuunnitelmansa mukaisesti. ("Arviointijakso", "Asiakkaana olo")
- Omais- ja perhehoidon asiakkaalla/läheisillä on käytettävissä monikanavaisia digitaalisia palveluja, jotka helpottavat tai sujuvoittavat palvelujen saamista ja asiointia. Äkillisissä/kriisitilanteissa palvelu on saatavissa 24/7 myös digitaalisesti esim. etäyhteys. ("Arviointijakso", "Asiakkaana olo")
- Puolesta-asiointi on mahdollista kaikissa ikäryhmissä. ("Arviointijakso", "Asiakkaana olo")
- Teknologialla tuetaan asiakasperheen turvallista kotona-asumista ja arkea.

Etelä-Savon
maakunta

Yhdessä uuteen.

OMAISHOIDON DIGITAALISIA PALVELUJA

- Olenko omaishoitaja- testi (anonyymi)
- HUOLI-järjestelmä
- Kiireetön yhteydenottolomake (ei synny suoraan asiakkuutta)
- Sähköinen omaishoidon tukihakemus (+ sähköinen käsittelyprosessi)
- Sijaishoitajien sähköinen tuntien ilmoittaminen
- Omatyöntekijän sähköinen ajanvaraus
- Etäyhteydet omaishoitajille sekä perhehoitajille + Vivagojen hyödyntäminen
- "Reissuviikko" (Hyvis-mobiilisovellus)
- OmaTorin yhteydessä toimiva kynnyksetön teknologiaopastus
- Omais- ja perhehoidon sopimushallinta Dynastyssa ja dokumentointiprosessi QualityFirstissa
- Omais- ja perhehoidon palvelutarjotin
- SBM/Serena asiakkuussovelluksen optimaalinen hyödyntäminen: asiakkaan kokonaistilanteen hahmottaminen

Etelä-Savon
maakunta

Liite 3 Omaishoidon teesit

1. OMAISHOITO ON ARVOSTETTAVA

- Emme selviydy ilman omaishoitoa.
- Omaishoitajia on kohdeltava yhdenvertaisesti.
- Omaishoitajien osaamista ja asiantuntemusta on arvostettava

2. OMAISHOITOTILANTEET ON TUNNISTETTAVA

- Omaishoidon laajuus ja monimuotoisuus on huomioitava lainsäädännössä ja palvelujärjestelmässä.
- Sosiaali- ja terveystalalan ammattilaisten on osattava tunnistaa omaishoitotilanne sekä omaishoidon mahdollisuudet ja rajat.
- Perheitä on tuettava tunnistamaan omaishoitotilanne sekä tuen ja palveluiden tarve.

3. OMAISHOITOPERHEEN OIKEUSTURVAA ON VAHVISTETTAVA

- Omaishoitoperheen tulee saada tukea ja palvelut laissa säädetyllä tavalla.
- Omaishoitoperheellä on oltava mahdollisuus vaikuttaa palveluiden sisältöön.
- Omaishoitoperheen hyvinvoinnista on huolehdittava.

4. OMAISHOITAJALLA ON OIKEUS OMAAN AIKAAN JA ANSIOTYÖHÖN

- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus vapaaseen ja omaishoidosta irtautumiseen.
- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus osallistumiseen.
- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus käydä ansiotyössä.

5. OMAISHOITOSUHDE ON IHMISSUHDE

- Hoitosuhteessa pitää olla tilaa myös ihmissuhteelle.
- Omaishoito ei saa olla ainoa vaihtoehto.
- Omaishoidosta on oltava oikeus luopua.

(Omaishoitajaliitto 2018)